

**แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา :
รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับ
งานวัดพัฒนาสังคมไทย ***

**Policy Guidelines of the State Patronage and Protection
of Buddhism : Forms and Processes of Sangha Education
Management of Temple Works for the
Thai Society Development**

พระครูศรีปริยัติวิสุทธิ

PhrakruSripariyatwisut

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

E-mail: kowinda@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนารองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย และวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ได้แก่ (1) การจัดการศึกษาให้เกิดการพัฒนาผู้เรียน จัดการเรียน

---

* ได้รับบทความ: 18 กรกฎาคม 2565; แก้ไขบทความ: 5 กันยายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 8 กันยายน 2565

การสอน ซึ่งเน้นการปฏิบัติกรรฐาน (2) การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีหลักสูตรและการวัดผล ประเมินผล ภายใต้ควบคุมการกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม 2) กระบวนการจัดการศึกษาคณะ สงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ตามกระบวนการไตรสิกขา ได้แก่ (1) ศีล ความประพฤติ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย (2) จิตใจ ความ ตั้งมั่น ตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ (3) ปัญญา การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ 3) วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ได้แก่ (1) การจัดการศึกษาในส่วนเบื้องต้น (2) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (3) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี (4) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ และ (5) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีความก้าวหน้าและ สอดคล้องต่อความต้องการของสังคม

คำสำคัญ: นโยบายแห่งรัฐ; อุปถัมภ์; คัมภีร์พระพุทธรศาสนา; การศึกษาคณะสงฆ์; พัฒนาสังคมไทย

Abstract

The objectives of this research were 1) to study principles of clientelist state and the protection of Buddhism for temple works in developing the Thai society, 2) to investigate the process of Sangha's educational management for temple works in developing the Thai society, and 3) to analyze forms and process of Sangha's educational management for temple works in developing the Thai society. This study was a qualitative research. The sample comprised of 25 monks/ people. The research instruments were interview, and descriptive analysis.

The result showed that: 1) Principles of clientelist state and the protection of Buddhism for temple works in developing the Thai society consisted of: (1) The educational management for developing learners/ students and teaching and learning management in the emphasis of practicing meditation. (2) Curriculums, measurement and assessment in Sangha's educational management

under the authority of the Sangha Supreme Council of Thailand. 2) The process of Sangha's educational management for temple works in developing the Thai society based on Tri Sikka (The Three-Fold Training) comprised of: (1) Precept (Sila) - behaviors, responsibility, sacrifice, gratitude, punctuality, and discipline. (2) Mind - will, carefulness, and concentration. 3) Wisdom - knowledge management and critical thinking. 3) Analysis of forms and process of Sangha's educational management for temple works in developing the Thai society included: (1) Primary educational management (2) The Phrapariyattidhamma's educational management in the Dhamma division (3) The Phrapariyattidhamma's educational management in the Pali division (4) The Phrapariyattidhamma's educational management in the General Education division (5) Sangha's educational management in Higher education which developed the Sangha's education to be progressive and concordant with the society's needs.

Keywords: policy guidelines of the state; patronage; protection of buddhism; education management; Thai society development

1. บทนำ

วัดในประเทศไทยส่งต่อการพัฒนาวัดพัฒนาชุมชนสนับสนุนประเทศไทยมีการปฏิรูปการศึกษา ก่อนการปฏิรูปการศึกษาสมัยล้นเกล้ารัชกาลที่ 5 ได้ทรงปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งสร้างความทันสมัยและธำรงความเป็นเอกราชของชาติ ส่วน ครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2520 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การปฏิรูปการศึกษาจึง เป็นการมุ่งสร้างการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมและในครั้งที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2542 มีการตราพระราชบัญญัติ การ ศึกษา แห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) 2545 เป็นการมุ่งสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ในกระแสโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และสำหรับในครั้ง นั้นนับว่าเป็นการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2552 โดย มุ่งเน้น การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการ ศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคน ได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ

นอกระบบและตามอัธยาศัย อย่างมีคุณภาพ และเท่าเทียมกันในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา (อัญญรัตน์ นาเมือง, 2553)

คณะสงฆ์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน อาศัยพระธรรมวินัย คือ พระพุทธบัญญัติเป็นหลักในการปกครองในอดีตก่อนมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การปกครองของคณะสงฆ์ไทยเป็นไปตามพระบรมราชโองการของกษัตริย์ และระบบ จาริตตามที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา แต่ข้อปฏิบัติต้องเป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ ได้พระราชทานพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ รัตนโกสินทรศก 121 หรือเรียกให้สั้นว่า พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เพื่อใช้จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ เป็นครั้งแรก ถึงแม้คณะสงฆ์จะมีพระราชบัญญัติใช้ เพื่อการควบคุมดูแลและจัดรูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์เอง แต่การปกครองยังต้องยึดหลักพระธรรมวินัย เป็นหลักการ และอนุวัติตามจารีตที่เคยปฏิบัติเป็นส่วนเสริม นอกจากนี้ยังพัฒนาปฏิรูปการศึกษา จัดการศึกษาพระไตรปิฎกและศาสตร์สมัยใหม่ช่วยให้วัดในประเทศไทยมีการพัฒนาทรัพยากรวัด สนับสนุนกระแสปฏิรูปหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ผู้ใช้บริการ ผลผลิต จากการปฏิรูปการศึกษาของสถาบันการศึกษา มีการนำผลการวิจัยทางการศึกษาไปพัฒนาให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาภายในสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาระดับคุณภาพการศึกษาของครูและผู้บริหารสถานศึกษา รวมถึงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย หากมองรากฐานของการจัดการศึกษาของประเทศไทย คณะสงฆ์ไทยมีบทบาทจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยในทุกมิติ ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตศตวรรษที่ 21 การมีมาตรฐานเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงาน ที่ไม่มีประสิทธิภาพ และเกิดผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ไม่ได้มาตรฐาน (กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2554) ซึ่งสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่อง การเมือง เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมรอบตัว การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยต้องสามารถ จัดการศึกษาให้เกิดการสนองตอบความต้องการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกยุคปัจจุบันอย่างมีความสุข (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2557) ในปัจจุบัน การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ได้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาพัฒนาวัด พัฒนาบุคลากร พัฒนาคณะสงฆ์รองรับการพัฒนาสังคมไทยบนพื้นฐานการสร้างองค์ความรู้ทั้งปัจเจกบุคคล และคณะบุคคล ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ปรับตัวรองรับสภาพความเป็นจริงที่ตนเองเผชิญอยู่อย่างเข้าใจและมีความสุข (ป.อ.ปยุตโต, 2540)

พระสงฆ์พัฒนาวัดและทรัพยากรรองรับ บางวัดมีห้องเรียนที่พร้อมทางไอทีและสถานที่จัดกิจกรรมพัฒนาจิต รองรับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แนวโน้มความต้องการของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 วิธีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูผู้สอนมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีทักษะสำหรับ การออกไปดำเนินชีวิต สำหรับศตวรรษที่ 21 (วิจารณ์ พานิช, 2555) มีทักษะในการประกอบและอาชีพส่วนมากหลายสาขา อาชีพยังไม่มีการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ภายในระยะเวลา 5 ปี มีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา การเผชิญกับปัญหาในการประกอบอาชีพ การใช้ทักษะความรู้ประสบการณ์จากการเรียนโดยตรงและเรียนทางอ้อม ผู้เรียนต้องใช้ในการพัฒนาในด้านวัตถุและด้านจิตใจให้เกิดความสมดุล สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข (พระมหาวีรจิต ธีรวโร, 2562).

รูปแบบการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน สามารถแบ่งได้เป็นสองประเภทใหญ่ ๆ ประเภทแรกคือการศึกษาที่ปรับปรุงจัดรูปแบบการเรียนการสอนแบบทางโลก มีสองระดับคือ 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (ม.1 – ม.6) 2) การศึกษาระดับอุดมศึกษา สองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย) และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุต) ประเภทที่สองคือการศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วน ๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปนแยกออกเป็น 1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกนักธรรม 2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งได้รับการรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับของรัฐบาล และเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 มีสิทธิ์เท่าเทียมกับมหาวิทยาลัยอื่นของรัฐสามารถจัดการเรียนการสอนได้ทั้ง บรรพชิต และฆราวาส

วัดในประเทศไทยจึงเป็นสถานที่จัดการศึกษาพัฒนาทรัพยากรของพระพุทธศาสนาทั้งพระสงฆ์ สามเณรและคฤหัสถ์ภายในวัด และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะประชาชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาวัดส่วนมากจะเป็นสถานที่แรกในชุมชนที่สร้างโอกาส (อมรรัตน์ ไชยตะมาตย์, 2562) เริ่มตั้งแต่ให้ที่พักให้อาหารให้โอกาสพัฒนาการศึกษา เปิดโอกาสให้บวชเรียน ส่วนวัดที่พัฒนาแล้วมีศักยภาพสูงมีการจัดตั้งโรงเรียนจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีประชาชนทั้งในและนอกชุมชนร่วมพัฒนาวัดให้สามารถจัดการศึกษาพัฒนาสังคมได้ นโยบายการศึกษานั้นเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการการศึกษาคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะการดำเนินนโยบายด้านการศึกษาเป็นส่วนช่วยคุ้มครองพระพุทธศาสนา

ให้กับนิสิต ทั้งที่เป็นพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์นั้น ถือว่าเป็นบทบาท สำคัญที่พระสงฆ์มีให้กับสังคมไทย ได้ดั่งนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา : รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย เพื่อกำหนดต้นแบบของการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ นโยบายแผนการจัดการศึกษาสำหรับการพัฒนาสังคมไทยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารัั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้รูปแบบการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามประเด็นการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยคัดเลือกแบบเจาะจงโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากกลุ่มผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐ ผู้ใช้บัณฑิต กลุ่มผู้สอน จำนวน ๒๕ รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับแนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ศึกษากระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย

2.2 การตรวจสอบและหาคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญ โดยคัดเลือกผู้มีความเชี่ยวชาญ รวมจำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม

(Index of Item Objective Congruence, IOC) ทั้งนี้แบบสัมภาษณ์มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.60-1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกซึ่งเป็นคำถามแบบมีโครงสร้างจากผู้ให้ข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องซึ่งได้จากการศึกษาค้นคว้ารวบรวมเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากในประเทศ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากสื่อทางอินเทอร์เน็ต โดยที่ผู้วิจัยต้องทำการสัมภาษณ์ไปตามคำถามที่กำหนดไว้ ในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ตามข้อที่กำหนดไว้เท่านั้น และผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถาม ในการสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูลและบันทึกเสียงตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการลงพื้นที่ และใช้แนวคิดทฤษฎี มาเป็นกรอบในการอธิบายข้อมูลจากแนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยพิจารณาจากแหล่งข้อมูล ระยะเวลา และสถานที่ เพื่อหาความเหมือนและแตกต่างของข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายจากหลากหลายกลุ่มจากทีมนักวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ลักษณะคือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการศึกษาคณะสงฆ์และ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในส่วนการนำเสนอผู้วิจัยนำเสนอในลักษณะของการเล่าเรื่องพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Narrative Analysis Description) และใช้หลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับแนวคิดทฤษฎีว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไร

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา : รูปแบบและกระบวนการ จัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ พบว่า

รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนจัดการเรียนการสอน ซึ่งเน้นการปฏิบัติกรณฐาน เป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตามอิสระของการจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของวัดที่เน้นการปฏิบัติกรณฐาน จัดการเรียนการสอนอย่างอิสระตามลักษณะเฉพาะของผู้สอน การวัดผลและประเมินผลจากการเรียนการสอนมีลักษณะของการสอบอารมณ์ผู้เรียนควบคู่กับการให้คำแนะนำด้านการปฏิบัติมุ่งยกระดับจิตใจ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนสนองตอบความต้องการของสังคมไทยที่แสวงหาความสงบสุข หลีกหนีความวุ่นวายทางสังคม นำแนวทางการปฏิบัติกลับมาสู่การใช้ชีวิตประจำวัน ที่ปล่อยวางจากความทุกข์ยากของจิตใจ ผลจากการปฏิบัติกรณฐานและยกระดับจิตใจช่วยให้ผู้ปฏิบัติใช้ชีวิตในสังคมในลักษณะของการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันสนองต่อความต้องการของสังคมผู้สูงอายุและสังคมอุดมคติในอนาคต

รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลภายใต้ควบคุมการกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม แบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ในการกำกับดูแล ได้แก่ การศึกษานักธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาแผนกสามัญ และอุดมศึกษา การวัดและประเมินผล เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาของคฤหัสถ์ที่มีเกณฑ์การวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน คณะสงฆ์ได้นำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาปฏิบัติภายใต้การควบคุมดูแลของมหาเถรสมาคมและส่วนงานของคฤหัสถ์เพื่อกำกับดูแลการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ มุ่งไปที่การพัฒนาสังคม การให้โอกาสแก่ประชาชนไทยที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและต้องการใช้การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาพัฒนาตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทยได้เข้าศึกษาในสถานศึกษาคณะสงฆ์

2. กระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ พบว่า กระบวนการไตรสิกขา 1) ศีล ความประพฤติ ความรับผิดชอบ ความเสียสละ ความกตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย 2) จิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่ มีใจจดจ่อ อย่างมีสมาธิ 3) ปัญญา การจัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์ เป็นการฝึกปรือปัญญาให้เกิด ความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ในลักษณะคือ รู้แจ้งชัดตรงตามสภาพ ความเป็นจริง ไม่เป็นความรู้ ความคิด ความ เข้าใจที่ถูกบิดเบือน หรือพรั่มว โดยกระบวนการศึกษาเริ่มต้นด้วย การสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิขึ้นก่อนซึ่งปัจจัย แห่งสัมมาทิฐินั้นมี 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะ และโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิขึ้นใน ตัวผู้เรียน มีการ จัดกระบวนการศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา คือ ศีล

ฝึกด้านความประพฤติ ปฏิบัติควบคุมกาย วาจา สมาธิฝึกด้านจิตใจ และปัญญาฝึกด้านความรู้ ความจริงความมี เหตุผล รู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต และมีการวัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขาให้ ครบคลุมด้านกาย ศีล สมาธิ และปัญญา

3. วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ได้แก่

3.1 การจัดการศึกษาในส่วนเบื้องต้น เป็นการศึกษาของพระสงฆ์ที่เป็นหน้าที่สำหรับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ที่พึงให้การศึกษาเบื้องต้นแก่พระสงฆ์สามเณรผู้บวชใหม่ ซึ่งจะจัดให้มีการศึกษาในด้านพระธรรมวินัย มารยาท ข้อวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการศึกษานั้นไม่มี กระบวนการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นทางการแต่เป็นการศึกษาอย่างเป็นไปตามอัธยาศัยโดยมุ่งเน้น ที่การดำเนินชีวิตประจำวันของพระสงฆ์โดยเป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์และอาจารย์จะมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาในส่วนนี้

3.2 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมอันอยู่ภายใต้การดูแลของกองงานแม่กองธรรมสนามหลวง มหาเถรสมาคม จัดการศึกษาโดยแบ่ง ออกเป็น 3 ชั้น คือ 1) นักธรรมชั้นตรี 2) นักธรรมชั้นโท 3) นักธรรมชั้นเอก มีระยะเวลาในการศึกษา ชั้นละ 1 ปีโดยต้องสอบผ่านการประเมินผลการศึกษาเพียงปีละ 1 ครั้ง โดยจัดในวันและเวลาเดียวกัน ทั่วประเทศเกณฑ์การตัดสินสอบผ่านที่ร้อยละ 70 ของการสอบ เมื่อประกาศผลสอบผ่านแล้วผู้สอบผ่าน จะได้รับวุฒิปัตตราจากแม่กองธรรมสนามหลวง โดยมีวุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

3.3 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่อยู่ภายใต้การดูแลของกองงานแม่กองบาลีสนามหลวง มหาเถรสมาคม จัดการศึกษาโดยแบ่งออก เป็น 3 ระดับ 8 ชั้นปีโดยในแต่ละชั้นมีระยะเวลาในการศึกษาชั้นละ 1 ปีสำหรับรูปแบบการเรียนการสอน การศึกษานี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของสำนักเรียนในแต่ละวัด โดยแม่กองบาลีสนามหลวงจะกำหนดเพียงรายวิชา ที่เรียน เวลาการส่งรายชื่อเพื่อขอสอบวัดความรู้รายชื่อผู้ขอสอบวัดความรู้สถานที่สอบวัดความรู้และ ประกาศผลการสอบวัดความรู้เท่านั้น ส่วนในเรื่องการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอน อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนและอื่น ๆ นั้น จะเป็นหน้าที่ของสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจะเป็น ผู้ดำเนินการตามอัธยาศัย

3.4 การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นการศึกษาในระบบ เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุ

สามเณร มีการจัดตั้งและจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบที่ชัดเจน มีรูปแบบการบริหารงานที่เป็นระบบ มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนแยกเป็นชั้นเรียนตามลำดับ และมีอาคารสถานที่ มีหลักสูตรระยะเวลา ของการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ 2) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.5 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรี-ปริญญาเอก มีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์โดยมุ่งใช้เพื่อเป็นสถานที่ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากรให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม จัดการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยบูรณาการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านกระบวนการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนา มนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล และสันติสุข มุ่งมั่นในการให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่คณะสงฆ์และสังคม รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ และความร่วมมืออันดีระหว่างพุทธศาสนิกชนในระดับชาติ และนานาชาติ เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและมุ่งพัฒนาการบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม จริยธรรม ความสำนึกรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม ความโปร่งใสตรวจสอบได้ และความคุ้มค่า รวมทั้งสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา และมหาวิทยาลัยมหา มกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษานครราชสีมา ที่มีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษาการวัดและการประเมินผลซึ่งมีเงื่อนไขการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอนชัดเจน

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา : รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย” ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ ได้ดังนี้

1. **แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย** ประกอบด้วย 2 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 การจัดการศึกษาให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนจัดการเรียนการสอน เน้นการ ปฏิบัติกรรมฐาน เป็นการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตามอิสระของการจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของวัดที่เน้นการปฏิบัติกรรมฐาน จัดการเรียนการสอนอย่างอิสระตาม ลักษณะเฉพาะของผู้สอนการวัดผลและประเมินผลมีลักษณะของการสอบอารมณ์ผู้เรียนควบคู่กับการให้ คำแนะนำด้านการปฏิบัติมุ่งยกระดับจิตใจ ผลจากการปฏิบัติกรรมฐานและยกระดับจิตช่วยให้ผู้ปฏิบัติใช้ชีวิต ในสังคมในลักษณะของการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันสนองต่อความต้องการของสังคมผู้สูงอายุและสังคม อุดมคติในอนาคต รูปแบบที่ 2 การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์มีหลักสูตรและการวัดผล ประเมินผล ภายใต้ว ควบคุมการกำกับดูแลของมหาเถรสมาคม ได้แก่ การศึกษานักธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาแผนกสามัญ และอุดมศึกษา เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาของภาครัฐ ที่มีเกณฑ์การวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน รูปแบบของ การจัดการศึกษาคณะสงฆ์ มุ่งไปที่การพัฒนาสังคม การให้โอกาสแก่ประชาชนไทยที่ขาดโอกาสทางการศึกษา และต้องการใช้การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาพัฒนาตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน สังคมไทยได้เข้าศึกษาในสถานศึกษาคณะสงฆ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินตา ศิริวรรณ และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2558) ได้ศึกษา การศึกษาแนวทางการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่า รูปแบบการจัด การศึกษาของพระสงฆ์ที่เหมาะสม ซึ่งควรจะนำมาใช้ได้แก่ รูปแบบเปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณร ได้เรียนวิชา นักธรรมบาลี และวิชาสามัญ ควบคู่กันไป ตั้งแต่มัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาที่พระภิกษุ สามเณรควรได้รับการศึกษา ในหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคม ศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา และพลศึกษา การงานอาชีพ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานการศึกษาที่เรียนและสอนในสถานศึกษา โดยทั่วไป ดังนั้น คณะสงฆ์หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ควรจะถือโอกาสที่พัฒนาปรับปรุง

การศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ให้เหมาะสมกับกาลสมัย หลักสูตร พระปริยัติ ธรรมก็จะตอบสนองความสนใจและความต้องการของผู้เรียนได้มากขึ้นและจะทำให้ นักเรียนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หันมาสนใจบวชเรียนในพระพุทธศาสนามากขึ้น นอกจากนั้น รูป แบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี นี้อาจจะเป็น ที่นิยมแพร่หลายและถูกนำไปประยุกต์ใช้ระบบโรงเรียนโดยทั่วไปในที่สุด พระพุทธศาสนาจะ เจริญก้าวหน้าและดำรงมั่น เพื่อความสงบสุขของปวงประชาชนชาวไทย และชาวโลกตลอดไป และยังสอดคล้องกับ Romine Stephen (1975) ที่กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการ เรียนการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ดีขึ้น ผู้สอนจะต้องสร้างสภาพการเรียน การสอน 1) ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน ต้องเป็นคนกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน สนใจในวิชาที่ตนเองสอน ให้ความจริงใจและเป็นกันเองกับผู้เรียน 2) ด้านการเตรียมการสอน มีการเตรียมการสอนเป็น อย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนรู้ถึงวัตถุประสงค์และเรื่องอำนวยการเรียนการสอน รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิง ต่าง ๆ 3) ด้านผลการสอนที่ผู้เรียนได้รับผู้เรียนต้องได้รับประโยชน์สมควรตามความตั้งใจจากวิชา ที่เลือกเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง 4) ด้านการ เสนอเนื้อหา เช่น พูดหรืออธิบายชัดเจนใช้คำถามและกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สามารถใช้วิธีการสอน แบบต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา 5) ด้านการประเมินผลการนำข้อมูลย้อนกลับและ เสริมแรงทางการเรียน

2. กระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย ตาม กระบวนการไตรสิกขา ศีล จิต ปัญญา โดยการสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิขึ้นก่อนซึ่งปัจจัย แห่งสัมมาทิฐินั้นมี 2 ประการ คือ ปรัต โฆสะ และโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิขึ้นใน ตัวผู้เรียน มีการจัดกระบวนการศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา 10 คือ ศีล ฝึกด้านความประพฤติ ปฏิบัติควบคุมกาย วาจา สมาธิฝึกด้านจิตใจ และปัญญา ฝึกด้านความรู้ ความจริง ความมีเหตุผลรู้เท่าทันความจริงของโลกและชีวิต และมีการวัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา ให้ ครอบคลุมด้านกาย ศีล สมาธิ และปัญญา สอดคล้องกับ พระสมุห์โอภาส โอภาโส (2562) ได้ ศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : มิติว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย พบว่า การศึกษาคณะ สงฆ์ในพระพุทธศาสนา ดำเนินตามแนวไตรสิกขาโดยยึดถือ พุทธพจน์ คือ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลัก มีความมุ่งหมายสำคัญ เพื่อให้ประพฤติดุสิตตน ดำรงรักษา และเผยแผ่พรหมจรรย์อันเป็นระบบการศึกษา ของคณะสงฆ์ ดำเนินชีวิตตามหลักการแห่งพระ ธรรมวินัย ต่อมาได้แยกออกเป็นฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระ คือ คันถธุระ ได้ศึกษา พระ

ธรรมวินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและวิปัสสนาธุระ ได้แก่ การเรียนวิธีฝึกหัด จิตใจของตนเอง ให้ปราศจากกิเลส เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระสงฆ์พุทธสาวกจึงประชุม กัน ทำสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสสอน จัดไว้เป็น 3 หมวด คือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม เรียกรวมกันว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาสืบมา พระพุทธศาสนามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ปริยัติคือการเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ ลงมือ กระทำ และปฏิเวธ คือ ประจักษ์แจ้งผลการศึกษาปริยัติ เป็นองค์ประกอบสำคัญอันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติความเจริญทางการศึกษาหรือปริยัติของคณะสงฆ์ เป็นปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับความเจริญของพระพุทธศาสนา

3. วิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย เป็นการจัดการศึกษาในส่วนเบื้องต้น เป็นการศึกษาของพระสงฆ์ที่เป็นหน้าที่สำหรับพระอุปัชฌาย์อาจารย์ที่พึงให้การศึกษาเบื้องต้นแก่พระสงฆ์สามเณรผู้บวชใหม่ ซึ่งจะจัดให้มีการศึกษาในด้านพระธรรมวินัย มารยาท ข้อวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการศึกษานั้นไม่มีกระบวนการจัดการศึกษาในลักษณะที่เป็นทางการ/ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมอันอยู่ภายใต้การดูแลของ กองงานแม่กองธรรมสนามหลวง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมที่อยู่ภายใต้การดูแลของกองงานแม่กองบาลีสนามหลวง เรื่องการจัดการเรียนการสอน ครูผู้สอน อาคาร สถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนและอื่น ๆ เป็นหน้าที่ของสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาสในแต่ละวัดจะเป็นผู้ดำเนินการตามอัยยาศัย การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จัดเป็นการศึกษาในระบบโดยมี วัดอุปถัมภ์เพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร มีการจัดตั้งและจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบที่ ชัดเจน มีรูปแบบการบริหารงานที่เป็นระบบ มีกระบวนการจัดการเรียนการสอนแยกเป็นชั้นเรียนตามลำดับ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาระดับ อุดมศึกษาที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก มีวัดอุปถัมภ์การจัดตั้งเพื่อเป็นสถาบันการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์โดยมุ่งใช้เพื่อเป็นสถานที่ผลิตบัณฑิตและพัฒนาบุคลากร ให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำจิตใจและปัญญา มีโลกทัศน์กว้างไกล มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาสังคม สอดคล้องกับ สมศักดิ์ บุญปู (2558) กล่าวว่า ปัจจุบันนี้ การศึกษาในวงการคณะสงฆ์ได้มีการจัดการศึกษาสมัยใหม่เพิ่มขึ้นอีกไม่เหมือนสมัยดั้งเดิมที่เน้นอยู่เฉพาะการศึกษาแผนกนักธรรมและภาษาบาลี

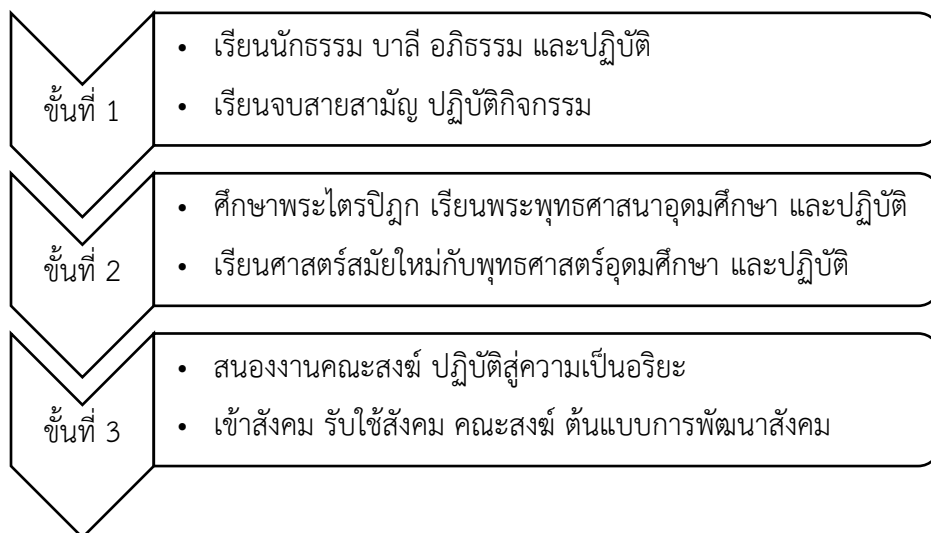
เท่านั้น แต่ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของ การศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ และมหาวิทยาลัย ระดับอุดมศึกษาขึ้นไป เพื่อเน้นให้พระสงฆ์มีความสมบูรณ์ ทางความรู้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวต่างประเทศด้วย

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

แนวนโยบายแห่งรัฐอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาเป็นกลไกความสัมพันธ์จากรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อรองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย เนื่องจากการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบของการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปพัฒนาชุมชนและสังคมตลอดจนพัฒนาทรัพยากรภายในวัดรองรับการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ ซึ่งการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์แบบอิสระนี้มีลักษณะของเป็นพลวัตมีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของสังคมและชุมชน รวมถึงเปลี่ยนแปลงไปตามทรัพยากรบุคคลของรัฐที่จัดการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาในรูปแบบอิสระมีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

รูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทยจากรูปแบบที่ 2 พบว่า การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่เป็นอิสระมีหลักสูตรและการวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน จัดภายใต้ควบคุมการกำกับดูแลของมหาเถรสมาคมซึ่งแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ในการกำกับดูแล ได้แก่ การศึกษานักธรรม การศึกษาบาลี การศึกษาแผนกสามัญ และอุดมศึกษา การวัดและประเมินผล เชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาของคฤหัสถ์ที่มีเกณฑ์การวัดผลประเมินผลที่ชัดเจน คณะสงฆ์ได้นำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาปฏิบัติ ก่อให้เกิดการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ที่ขาดอิสระ เนื่องจากรูปแบบของการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ มุ่งไปที่การพัฒนาสังคมการให้โอกาสแก่ประชาชนไทยที่ขาดโอกาสทางการศึกษาและต้องการใช้การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาพัฒนาตนเองพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมไทยได้เข้าศึกษาในสถานศึกษาคณะสงฆ์ เกณฑ์การวัดผลและประเมินผลการจัดการศึกษาจึงต้องมีการกำกับดูแลเพื่อให้คุณภาพการศึกษาสามารถขัดเกลาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของสังคมไทย ให้เป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่ารองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทยในอนาคตซึ่งกระบวนการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทยมีกระบวนการและขั้นตอนดังนี้

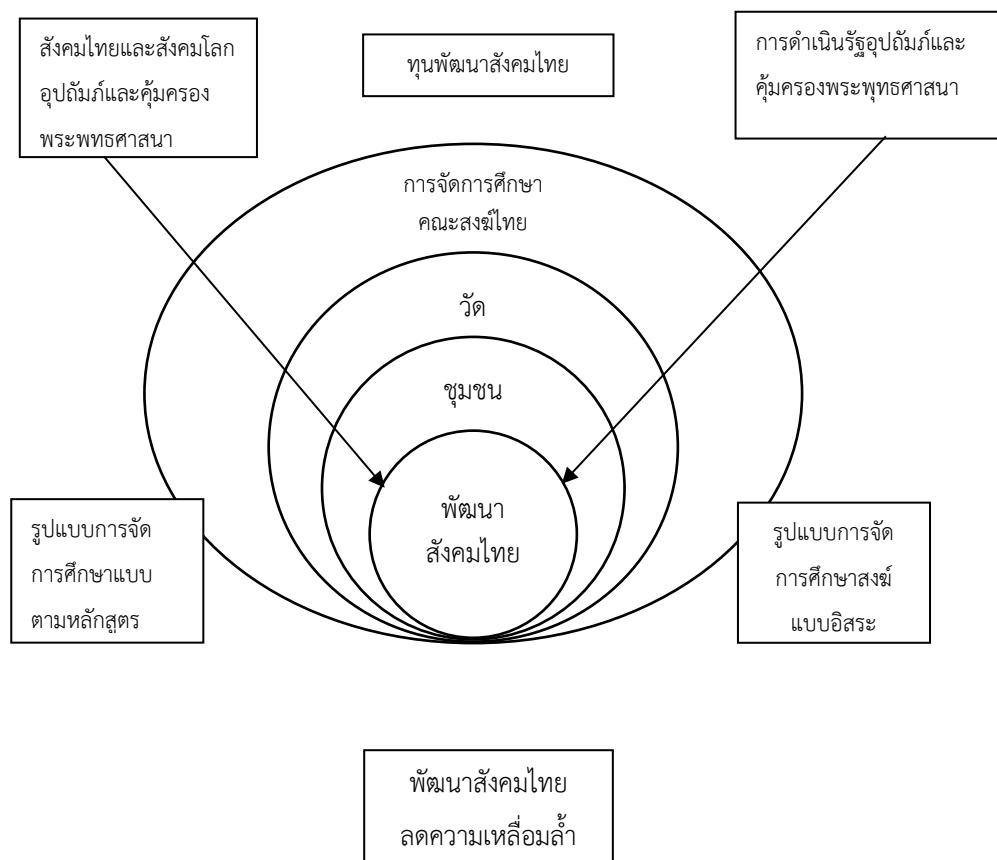

ภาพที่ 2. การศึกษาของคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย

การพัฒนาการศึกษาของสงฆ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญรุดหน้ามาตามลำดับ มีมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน เกิดขึ้นมากมายทั่วทุกส่วนของประเทศและมีการพัฒนาทางด้านการเรียนการสอนไปตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดเวลา ขณะที่สภาพการศึกษาพระปริยัติธรรม มิได้มีการแก้ไขปรับปรุง ทำให้ค่านิยมในหมู่เยาวชนและภิกษุสามเณรที่มีต่อการศึกษาศรีธรรม ลดลงไป พระภิกษุสามเณรมีความไม่มั่นใจต่อระบบการศึกษาสายพระปริยัติธรรมเดิมของคณะสงฆ์ จึงได้ชวนชวนเรียนวิชาต่าง ๆ ทางโลกมากกว่าวิชาพระปริยัติธรรม แต่ปัจจุบันนี้ พระเถระ ผู้บริหารการพระศาสนาเริ่มเปิดกว้างมากขึ้น เพื่อให้ได้เรียนวิชาการสมัยใหม่มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนขยายวิทยาเขตในทั่วประเทศมากขึ้น

รูปแบบการเรียนรู้เจริญสติปัญญา ปฏิบัติวิปัสสนาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีการพัฒนาตนเองยกระดับตนเองให้เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง ผลการเรียนรู้ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมสู่การเป็นสังคมอารยะการพึ่งพาและสนับสนุนกิจกรรมของสมาชิกในสังคมบนความแตกต่างด้วยพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ การจัดการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ตามหลักไตรสิกขามุ่งพัฒนาปรับปรุงผู้เรียนนำไปสู่การเป็นต้นแบบของการพัฒนาสังคมในอนาคต สนองต่อความต้องการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม

ภาพที่ 3. โมเดลรูปแบบการจัดการศึกษาคณะสงฆ์รองรับงานวัดพัฒนาสังคมไทย

7. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 รูปแบบการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ตามอิสระของการจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่เป็นอิสระมีหลักสูตรและการวัดผลประเมินผล

1.2 คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพมาตรฐานการจัดการศึกษาคณะสงฆ์เพื่อนำไปเป็นเกณฑ์ในการพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมทั่วไป

2.2 ควรศึกษารูปแบบที่จะส่งเสริมให้วัดต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มีคุณภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2554). แนวทางการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษา

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ปีงบประมาณ 2554. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). ธรรมานุชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

พระมหาวิศิต ธีรวิโส. (2562). การพัฒนาสมรรถนะของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุรินทร์.

วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. 4(1), 169-180.

พระสมุห์โอภาส โอภาโส (ศิริกิตติกุล). (2562). การบริหารกิจการคณะสงฆ์ : มิติว่าด้วยเรื่องการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. อุดยธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2557). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2555). การเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สมศักดิ์ บุญปู. (2558). การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. อุดยธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อมรรัตน์ ไชยตะมาตย์. (2562). การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายใน

โรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 23. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. 4(1), 29-44.

อัญญรัตน์ นาเมือง. (2553). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย, *วารสาร มหาวิทยาลัย
นราธิวาสราชนครินทร์*. 2(2), 112 – 121.

อินตา ศิริวรรณ และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2558). การศึกษาแนวทางพัฒนาการศึกษาของ
คณะสงฆ์. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*. 2(2), 10-23.

Romine, S. (1975). Student and Faculty Perceptions of an Effective University
Instructional Climates. *The Journal of Education Research*. 68(4), 139-143.